

Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Kesimi Büyüklüğü, Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi¹

Seyfettin ARTAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, artan@ktu.edu.tr

Pınar HAYALOĞLU

Gümüşhane Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü, pinarhayaloglu@gumushane.edu.tr

Selim Koray DEMİREL

Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, İktisat Bölümü, skdemirel@ktu.edu.tr

ÖZET: 2007-2008 küresel ekonomik krizinden sonra devletin ekonomik hayattaki rolü ve kurumların kalitesi tekrar temel tartışma konularından biri haline gelmiştir. Çalışmada, kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için panel veri analiz yöntemi kullanılarak test edilmiştir. Ampirik analizler sonucu elde edilen bulgulara göre, kamu kesimi büyüklüğü hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri ise kullanılan kurumsal gösterge ve ülke grubuna göre farklılaşmakla birlikte kurumsal kalitenin ülkelerin ekonomik büyümesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal kalite, kamu kesimi büyüklüğü, Panel veri analizi

JEL Kodu: C33, H50, O40, O50

The Relationships between Government Size, Institutional Quality and Economic Growth in Developed and Developing Countries

ABSTRACT: The role of states in economic life and the quality of institutions have become one of the basic questions of debate after the global economic crisis in 2007. In the study, the effects of government size and institutional quality on economic growth are tested with panel data analysis for both developed and developing countries. According to findings obtained via empiric analyses, government size has a negative impact on economic growth in both developing and developed countries. The effects of institutional quality on the other hand differentiate regarding institutional indicator and country group though it is asserted that institutional quality plays an important role in economic growth.

Keywords: Institutional quality, Government size, Panel data analysis

JEL Code: C33, H50, O40, O50

1. Giriş

Ekonomik büyümenin belirleyicileri ve kamu kesiminin sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamadaki rolü uzun zamandır iktisat literatüründe tartışılmaktadır. Şöyle ki; klasik iktisat yaklaşımı, kamunun ekonomideki rolünün minimum seviyede olması gerektiğini ileri sürmekte ve kamu politikalarının ekonomik büyümeyi negatif olarak etkileyeceğini ifade etmektedir. Buna karşılık Keynesyen yaklaşım ise kamu kesiminin ekonominin işleyişindeki rolünü ön plana çıkarmakta ve kamunun toplam talebi uyararak üretim ve istihdamı arttırabileceğini ileri sürmektedir. Büyüme literatürüne bakıldığında da benzer bir tartışmaya rastlamak mümkündür. Solow (1956)'un öncülüğünü yaptığı Neo-klasik büyüme modeli, ekonomik büyümenin temel belirleyicilerini teknolojik gelişme ve nüfus gibi dışsal iki faktöre bağlamaktadır. Buna göre, kamu politikalarının ekonomik büyüme üzerinde sürekli bir etkisi söz konusu olmamakta, kamu politikaları sadece kişi başına çıktı seviyesini etkileyebilmektedir. Buna karşılık, 1980'li yılların ortasında öncülüğünü Romer

¹ Bu çalışma, 20-22 Ekim 2016 tarihlerinde Türkiye Ekonomi Kurumu tarafından Muğla'da düzenlenen Uluslararası Ekonomi Konferansında sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

(1986), Lucas (1988) ve Barro (1990) gibi iktisatçıların yaptığı içsel büyüme teorilerinde, kamu politikaları sadece kişi başına çıktı düzeyini değil aynı zamanda durağan durum büyüme oranını da etkileyebilmektedir.

Günümüzde kamu politikalarının ekonomide etkinliği sağlamada etkin bir üstlenebileceği konusunda genel bir konsensüs oluşmuş olsa da hala aşağıdaki sorular güncelliğini korumaktadır: Optimal kamu kesimi büyüklüğü ne olmalıdır? Kamu kesimi büyüklüğünün etkileri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklılık göstermekte midir? Farklı kurumsal yapıya sahip olan ülkelerde kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisi farklı mıdır? Bu çalışma yukarıdaki sorulara yanıt bulmak amacıyla, kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin 56 gelişmiş ve 59 gelişmekte olan toplam 117 ülke örneği için analiz etmektedir.

Çalışma aşağıdaki şekilde organize edilmiştir. İkinci bölümde, kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz eden çalışmalar, kullandıkları yöntem ve elde ettikleri sonuçlarla birlikte değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, çalışmanın ampirik analiz kısmında kullanılan veri seti tanımlanmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin değerlendirildiği dördüncü bölümü, ampirik analizden elde edilen bulguların tartışıldığı beşinci bölüm takip etmiştir. Sonuç kısmında çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

2. Literatür

Kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi irdeleyen uygulamalı literatür incelendiğinde, üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamakla birlikte kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkisi olduğunu ileri süren çalışmaların sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan, kamu kesimi büyüklüğünün yanı sıra kurumsal faktörlerin de ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Ayrıca, kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki doğrusal olmayan ilişkiyi ele alan çalışmalar da literatürde yer almaktadır.

Dar ve AmirKhalkali (2002), 19 OECD ülkesi için gerçekleştirdikleri ve 1971-1999 dönemini kapsayan analizlerinde, kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini toplam faktör verimliliği aracılığı ile ele almışlardır. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışmada, kamu kesimi büyüklüğü yüksek olan ülkelerde, toplam faktör verimliliği artışının düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir. Bu da kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Afonso ve Furceri (2008) ise kamu hasılatı, mali oynaklık ve kamu harcamalarının büyüme üzerindeki etkilerini 13 OECD ve 15 Avrupa Birliği üyesi ülke için panel veri analizi ile araştırmışlardır. 1970-2004 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada, kamu kesimi büyüklüğü, mali oynaklık ve kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, kamu harcamalarının GSYH içindeki payının %1 artması, her iki ülke grubu için ekonomik büyümeyi yaklaşık %0.12-0.13 düzeyinde azaltmaktadır. Bjornskov vd. (2007) ise kamu kesimi büyüklüğünü yaşam memnuniyeti ile ilişkilendirmişlerdir. 74 ülke için yatay kesit analizinin gerçekleştirildiği çalışmada, kamu tüketim harcamalarındaki bir artışın yaşam memnuniyetini azalttığı tespit edilmiştir. Kamu kesimi büyüklüğünün yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisini araştıran bir diğer çalışmada Yamamura (2009), Japonya için 1979-1996 dönemi verilerini kullanarak bir zaman serisi analizi gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlar, Bjornskov vd. (2007)'de olduğu gibi kamu kesimi büyüklüğünün yaşam memnuniyetini azalttığı yönündedir. Bununla birlikte, kurumsal faktörlerin gelişimi sayesinde gerçekleşen iktisadi büyümenin, yaşam memnuniyetini pozitif bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Colombier (2009) ise kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olmadığını ileri sürmektedir. 1970-2001 dönemi verilerini kullanarak 21 OECD ülkesi için gerçekleştirdiği ve uyarlanmış M-tahmincisi (MME) yöntemini kullandığı çalışmada Colombier (2009); toplam kamu harcaması, vergi geliri, toplam hasılat, altyapı ve eğitim harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, kamu kesimi büyüklüğünün ve vergi gelirlerinin ekonomik büyümeyi engellemediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla Colombier (2009)'e göre büyümeyi hedefleyen politikaların altyapı ve eğitim üzerine odaklanması gerekmektedir. Bergh ve Öhrn (2011) ise Colombier (2009) ile aynı ülke grubu ve dönemi ele almış ancak MME yöntemi yerine zaman etkilerini dikkate alan panel veri analizini kullanmışlardır. Ayrıca, modele ilave kontrol değişkenleri eklenerek kamu kesimi büyüklüğünün

ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgular, Colombier (2009)'in aksine içsel büyüme teorilerinin politika önermeleri ile paralellik göstermektedir.

Kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki olduğunu ileri süren çalışmaların yanı sıra, bu ilişkinin pozitif olduğunu ileri süren çalışmalar da literatürde mevcuttur. Ram (1986), 1960-1980 dönemi için 115 ülkeyi analiz ettiği çalışmasında kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik performans ve büyüme üzerindeki etkisini yatay kesit ve zaman serisi analizleri kullanarak test etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular, kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik performans ve büyümeyi pozitif yönde etkilediği yönündedir. Bununla birlikte, kamu kesimi büyüklüğünün, ekonominin tamamı üzerinde pozitif bir dışsal etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ghali (1999) ise 10 OECD ülkesi için gerçekleştirdiği çoklu koentegrasyon analizinde kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini 1970-1994 dönemi için incelemiştir. Çalışma, kamu kesimi büyüklüğünde meydana gelen bir artışın, ekonomik büyümeyi hemen her ülkede pozitif yönde ve kalıcı bir şekilde etkilediğine ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Son olarak De Avila ve Strauch (2003), Avrupa Birliği ülkelerinde kamu maliyesi reformunun ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediğini panel koentegrasyon analizi ile araştırmışlardır. 1960-2001 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrusal olup olmaması da literatürde ele alınan bir diğer husus olmuştur. Facchini ve Melki (2011), 1871-2008 gibi uzun bir dönem için Fransa üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarında kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi en küçük kareler (EKK) yöntemi ile ele almışlardır. Doğrusal ve doğrusal olmayan ilişkinin ele alındığı çalışmada kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında doğrusal bir ilişki saptanamamıştır. Ancak, bu iki değişken arasında doğrusal olmayan bir ilişkinin (ters-U ilişkisi) varlığı tespit edilmiştir. Chen ve Lee (2005) ise Tayvan için 1979-2003 çeyrek dönemlik verilerden faydalanarak kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerinde doğrusal olmayan bir etkisinin olup olmadığını test etmişlerdir. Doğrusal olmayan regresyon modelinin kullanıldığı çalışmada, kamu kesimi harcamasının GSYH'ya oranı belirli bir seviyeye ulaşınca kadar kamu kesimi büyüklüğünün büyümeyi pozitif, belirli bir eşikten sonra ise negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Kamu kesimi büyüklüğü ve ekonomik büyüme ilişkisini ele alan tüm bu çalışmaların yanı sıra, bu ilişkiye kurumsal faktörleri de dahil eden çalışmalar literatürde mevcuttur. Bu çalışmalar da literatürdeki genel eğilimle paralel olarak, kamu kesimi büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin negatif olduğunu ileri sürmekle birlikte, bu ilişkinin derecesinin kurumsal faktörler vasıtası ile farklılaşabileceğini ifade etmektedir. Örneğin Guseh (1997), kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeye olan etkisini politik ve ekonomik sistemler üzerinden –bir başka deyişle kurumsal faktörler üzerinden– ele almıştır. 1960-1985 dönemi yıllık verilerinin kullanıldığı ve 59 orta gelirli ülkenin incelendiği çalışmada EKK yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, kamu kesimi büyüklüğü ekonomik büyümeyi negatif olarak etkilemektedir. Ancak bu negatif etki, demokratik olmayan ülkelerde 3 kat daha fazladır.

Guseh ve Oritsejafor (2007) ise Nijerya için gerçekleştirdikleri ve 1960-2000 dönemini kapsayan çalışmalarında politik özgürlüğün, ekonomik açıklığın ve kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Genelleştirilmiş EKK yönteminin kullanıldığı çalışmada, kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte politik özgürlük arttıkça bu negatif etkinin zayıfladığı ifade edilmiştir. Ayrıca, Nijerya ekonomisinin dışı açıklığı ile büyümesi arasında da pozitif bir ilişkinin varlığına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Afonso ve Jalles (2016) de 140 ülke için gerçekleştirdikleri panel veri analizinde kamu kesimi büyüklüğü, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2010 dönemi için ele almışlardır. Çalışmada, kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, kurumsal kalitenin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği ifade edilmiştir. Öte yandan, kurumsal kalite azaldıkça kamu kesimi büyüklüğünün büyüme üzerindeki olumsuz etkisi artmaktadır. Son olarak Bergh ve Karlsson (2010), 1970-1995 ve 1970-2005 dönemleri için kamu kesimi büyüklüğü, ekonomik özgürlük ve küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi yöntemi ile ele almışlardır. 29 OECD ülkesini kapsayan çalışmada kamu kesimi

büyüklüğü ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkiye rastlanmıştır. Bununla birlikte kamu kesimi büyüklüğünün fazla olduğu ülkelerde ekonomik özgürlük arttıkça bu negatif etki azalmaktadır.

3. Veri Seti

Kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmek üzere oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler, elde edildikleri kaynaklar ve değişken katsayılarına ilişkin beklenti işaretleri Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Modellerde Kullanılan Değişkenler

Değişkenin Adı	Değişkenin Tanımlanması	Elde Edildiği Kaynak	Beklenen İşaret
GDP	GSYH büyüme hızı (yıllık yüzde değişme)	Dünya Bankası, WDI	
GFCE	Kamu Tüketim Harcamaları (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası, WDI	+/-
COR	Yolsuzluğun kontrolü	Dünya Bankası, WGI	+/-
VA	İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik	Dünya Bankası, WGI	+/-
GFCF	Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası, WDI	+
TRD	Ticaret (İhracat + İthalat/GSYH) (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası, WDI	+
GDS	Gayri Safi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH yüzdesi olarak)	Dünya Bankası, WDI	+
INF	Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık yüzde)	Dünya Bankası, WDI	+/-

Modellerde bağımlı değişken olarak alınan ve GDP ile gösterilen reel GSYH büyüme hızı 2010 yılı baz alınarak dolar (\$) cinsinden elde edilmiştir. Kamu kesimi büyüklüğünü ifade etmek üzere kullanılan GFCE değişkeni, GSYH içindeki kamu sektörü tüketim harcamalarının yıllar itibariyle yüzde olarak payını ifade etmektedir. Kamu tüketim harcamalarının büyüme üzerindeki etkisi harcamanın niteliğine bağlı olarak pozitif ya da negatif olabilmektedir.

Modellere kurumsal kalite göstergesi olarak yolsuzluğun kontrolü ile ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik olmak üzere iki kurumsal değişken ilave edilmiştir. Dünya Bankası’nın Dünya Yönetişim Endeksi (WGI: Worldwide Governance Indicators) veri tabanından elde edilen söz konusu değişkenler -2.5 ile +2.5 arasında değişen değerler almakta olup yüksek değerler ilgili göstergede daha iyi sonuçlara karşılık gelmektedir.

Gayri safi sabit sermaye oluşumu değişkeni kamu ve özel sektör yatırımlarının GSYH içindeki payını, TRD değişkeni mal ve hizmet ithalat ve ihracat toplamının GSYH içindeki payını, gayri safi yurtiçi tasarruflar (GDS), GSYH içindeki tasarrufların payını göstermektedir. ENF ise tüketici fiyatları cinsinden hesaplanan yıllık enflasyon oranını ifade etmektedir.

4. Tanımlayıcı İstatistikler

Gelişmiş ülkeler için yapılan panel veri analizinde kullanılan değişkenlere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur. Tablodan takip edileceği üzere, gelişmiş ülkelerde 1996-2015 yılları arasındaki ortalama büyüme oranı %2.9 olup değişkenin en düşük değeri %-20.3 iken en yüksek değeri %26.7 olarak gerçekleşmiştir. Kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ele alınan dönemde ortalama olarak %18.3 olarak gerçekleşmiş olup en düşük ve en yüksek değerleri sırasıyla %5.7 (Birleşik Arap Emirlikleri, 2008) ve %47.1 (Sejšeller, 2002)’dir. Kurumsal kaliteyi gösteren değişkenlerden yolsuzluğun kontrolü değişkeninin en düşük ve en yüksek değerleri sırasıyla -0.8 (Hırvatistan, 1996) ve 2.5 (Finlandiya, 2000) olarak gerçekleşmiştir. Bir diğer kurumsal değişken olan ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik değişkeninin en düşük ve en yüksek değerleri ise sırasıyla -1.8 (Suudi Arabistan, 2011) ve 1.8 (Danimarka, 2004) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler (Gelişmiş Ülkeler)

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
GDP	2.970	3.959	-20.348	26.754
GFCE	18.346	5.083	5.745	47.191
COR	1.128	0.775	-0.819	2.500
VA	0.822	0.775	-1.862	1.826
GFCF	22.669	5.790	5.538	58.788
TRD	107.181	69.462	18.756	455.276
GDS	24.944	10.601	-10.407	67.176
INF	2.889	3.436	-4.863	36.964

Modele ilave edilen kontrol değişkenlerinden gayrisafi sabit sermaye oluşumunun GSYH içindeki payını gösteren GFCF değişkeni, gelişmiş ülkelerde söz konusu yıllar arasında ortalama olarak %22.6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ticaretin GSYH içindeki payını ifade eden TRD değişkeninin en düşük değeri %18.7 iken en yüksek değeri %455.2 olarak gerçekleşmiştir. Ulusal tasarrufların GSYH içindeki payını gösteren GDS değişkeni ortalama olarak %24.9 iken en düşük ve en yüksek değerleri sırasıyla %-10.4 ve %67.1 olarak gerçekleşmiştir. Son kontrol değişkeni olan tüketici fiyatları cinsinden enflasyon oranını gösteren INF değişkeninin ise ilgili yıllar arasında ortalama değerinin %2.8 olduğu tespit edilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelere ait temel tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te yer almaktadır. Buna göre, büyümenin ölçüsü olarak ele alınan reel GSYH büyüme hızının 1996-2015 yılları arasındaki ortalama değeri %4.4 olup en düşük değeri %-14.8 iken en yüksek değeri %88.9 olarak gerçekleşmiştir. Kamu kesimi büyüklüğünü temsilen kullanılan kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payına bakıldığında ele alınan dönemde ortalama olarak %14.5 olarak gerçekleştiği, en düşük ve en yüksek değerlerinin sırasıyla %2.8 (Zambia, 2010) ve %39.5 (Lesotho, 2009) olarak gerçekleştiği dikkati çekmektedir. Gelişmekte olan ülkeler, kurumsal kalite göstergeleri açısından incelendiğinde, yolsuzluğun kontrolü değişkeninin en düşük ve en yüksek değerlerinin sırasıyla -1.5 (Sudan, 2012) ve 1.2 (Botsvana, 2003) olduğu görülmektedir. Bir diğer kurumsal değişken olan ifade özgürlüğü ve hesap verilebilirlik değişkeninin en düşük ve en yüksek değerleri ise sırasıyla -1.8 (Sudan, 1996) ve 1.2 (St. Lucia, 2008) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Tanımlayıcı İstatistikler (Gelişmekte Olan Ülkeler)

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
GDP	4.482	4.862	-14.8	88.957
GFCE	14.576	5.370	2.803	39.583
COR	-0.410	0.533	-1.512	1.249
VA	-0.196	0.675	-1.883	1.246
GFCF	23.028	6.977	5.385	74.820
TRD	83.028	36.359	15.635	220.407
GDS	15.807	16.193	-70.457	61.142
INF	9.925	31.924	-26.299	958.646

Gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan modele ait kontrol değişkenlerine bakıldığında GFCF değişkeninin 1996-2015 yılları arasında ortalama olarak %23 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. TRD değişkeninin ilgili yıllar arasında en düşük değeri %15.6 iken en yüksek değeri %220.4 olarak gerçekleşmiştir. GDS değişkeni ortalama olarak %15.8 iken en düşük ve en yüksek değerleri sırasıyla %-70.4 ve %61.1 olarak gerçekleşmiştir. Son olarak INF değişkeni ise ortalama olarak %9.9 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan modellere ait değişkenlerin birbiriyle ilişkileri incelenmiş ve elde edilen korelasyonlar Tablo 4 ve Tablo 5'de sunulmuştur. Buna göre hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kamu kesimi büyüklüğünü temsil eden değişken ve

kurumsal değişkenler ile ekonomik büyüme arasında negatif ve genelde yüksek bir korelasyon olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 4: Korelasyon Matrisi (Gelişmekte Olan Ülkeler)

Değişkenler	GDP	GFCE	COR	VA	GFCF	TRD	GDS	INF
GDP	1.000							
GFCE	-0.146	1.000						
COR	-0.111	0.332	1.000					
VA	-0.164	0.129	0.631	1.000				
GFCF	0.236	0.135	0.125	-0.028	1.000			
TRD	-0.022	0.379	0.247	0.135	0.200	1.000		
GDS	0.212	-0.484	0.006	-0.106	0.188	-0.174	1.000	
INF	-0.030	-0.062	-0.185	-0.198	-0.073	0.005	0.079	1.000

Tablo 5: Korelasyon Matrisi (Gelişmiş Ülkeler)

Değişkenler	GDP	GFCE	COR	VA	GFCF	TRD	GDS	INF
GDP	1.000							
GFCE	-0.247	1.000						
COR	-0.101	-0.009	1.000					
VA	-0.204	0.074	0.603	1.000				
GFCF	0.171	-0.088	-0.065	-0.018	1.000			
TRD	0.149	-0.257	0.109	-0.186	0.093	1.000		
GDS	0.320	-0.346	-0.004	-0.408	0.077	0.309	1.000	
INF	0.071	-0.056	-0.205	-0.059	0.084	-0.020	-0.071	1.000

5. Yöntem ve Analiz Sonuçları

Bu çalışmada kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, 56 gelişmiş ve 59 gelişmekte olan ülke için 1996-2015 döneminde, yıllık veriler kullanılarak panel veri analiz yöntemi yardımıyla incelenmiştir². Panel veri analizi kapsamında öncelikle sabit ve tesadüfi etkiler modelleri çerçevesinde analiz yapılmış, ardından bu modellerden hangisinin kullanılacağına, analiz edilen örneklerin özelliği ve Hausman test sonucuna bakılarak karar verilmiştir. Bu doğrultuda analize konu olan ülke gruplarının özellikleri ve Hausman testi sonucu elde edilen bulgular sonucu en uygun yöntemin sabit etkiler modeli olduğu tespit edilmiştir. Analizde kullanılan model aşağıdaki gibidir;

$$GDP_{it} = \alpha_i + \lambda_t + \beta_1 GOV_{it} + \beta_2 IQ'_{it} + \beta_3 X'_{it} + \varepsilon_{it}$$

Modelde; i ve t sırasıyla ülke ve zamanı, β tahmin katsayılarını, α_i ülke sabit etkisini, λ_t zaman sabitini, ε_{it} hata terimini ifade etmektedir. GOV, kamu kesimi büyüklüğünü temsilen kullanılan değişkeni; IQ' , kurumsal kalitenin ölçüsü olarak kullanılan değişkenleri ve X' , kontrol değişkenler vektörünü temsil etmektedir. Modellere ait analiz sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır.

Gelişmiş ülkeler için oluşturulan birinci model sonuçlarına göre, kamu kesimi büyüklüğünü temsilen kullanılan kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ile ekonomik büyüme arasında negatif ve istatistiki olarak %1 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu gelişmiş ülkelerde kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde kurumsal kaliteyi gösteren yolsuzluğun kontrolü ve hesap verebilirlik ve şeffaflık değişkenleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiki olarak %5 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yani ilgili kurumsal değişkenlerdeki bir iyileşme ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Gelişmiş ülkelere ait modelin kontrol değişkenlerine ait bulgulara bakıldığında; gayrisafı sabit sermaye oluşumu, dışa açıklık, gayrisafı tasarruf ve enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

² Ampirik analizde kullanılan ülkeler çalışmanın ekinde sunulmuştur.

Tablo 6: Analiz Sonuçları

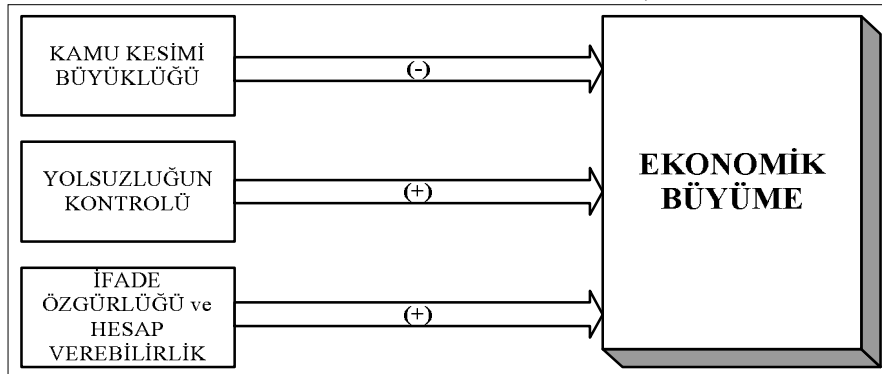
Bağımlı Değişken: GDP	Model 1: Gelişmiş Ülkeler		Model 2: Gelişmekte Olan Ülkeler	
	Katsayı	t-istatistiği	Katsayı	t-istatistiği
GFCE	-0.232*** (0.075)	-3.09	-0.208*** (0.069)	-2.98
COR	1.355** (0.665)	2.04	-0.694 (0.620)	-1.12
VA	2.378** (1.011)	2.35	1.307* (0.747)	1.75
GFCF	0.189*** (0.035)	5.31	0.061** (0.028)	2.20
TRD	0.012* (0.007)	1.81	0.027*** (0.010)	2.64
GDS	0.066** (0.030)	2.18	0.071*** (0.021)	3.27
INF	0.062** (0.026)	2.36	-0.028** (0.011)	-2.52
Sabit	-4.118* (2.431)	-1.69	2.785* (1.516)	1.83
Diagnostik İstatistikler	R²: 0.14 F Testi: 17.43 [0.000] Hausman Testi: 101.52 [0.000] Ülke Sayısı: 56 Gözlem Sayısı: 785		R²: 0.07 F Testi: 8.72 [0.000] Hausman Testi: 21.41 [0.003] Ülke Sayısı: 59 Gözlem Sayısı: 844	

Not: *, ** ve *** sırasıyla % 10, % 5 ve % 1 seviyelerindeki istatistiksel anlamlılık düzeyini göstermektedir. Parantez içindeki değerler standart hataları, köşeli parantez içindeki değerler ise anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler için oluşturulan ikinci model sonuçlarına bakıldığında, kamu tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ile ekonomik büyüme arasında gelişmiş ülkelerde elde edilen bulguya paralel olarak negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Yani kamu kesimi büyüklüğü gelişmekte olan ülkelerde de ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Kurumsal kaliteyi temsilen kullanılan hesap verebilirlik ve şeffaflık değişkenleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve istatistiki olarak %10 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu gelişmekte olan ülkelerde hesap verebilirlik ve şeffaflık düzeyindeki bir artışın büyümeyi olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan yolsuzluğun kontrolü ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişki elde edilememiştir. Kontrol değişkenlerine ait bulgular ise enflasyon oranı dışında gelişmiş ülkeler için oluşturulan model sonuçlarıyla örtüşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranı ile ekonomik büyüme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki elde edilmiştir.

Elde edilen tüm bu sonuçlar, modelde kullanılan bağımsız değişkenlere ilişkin olarak Şekil 1 ve 2'de daha açık bir biçimde görülebilmektedir.

Şekil 1: Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Kurumsal Faktörlerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi (Gelişmiş Ülkeler)

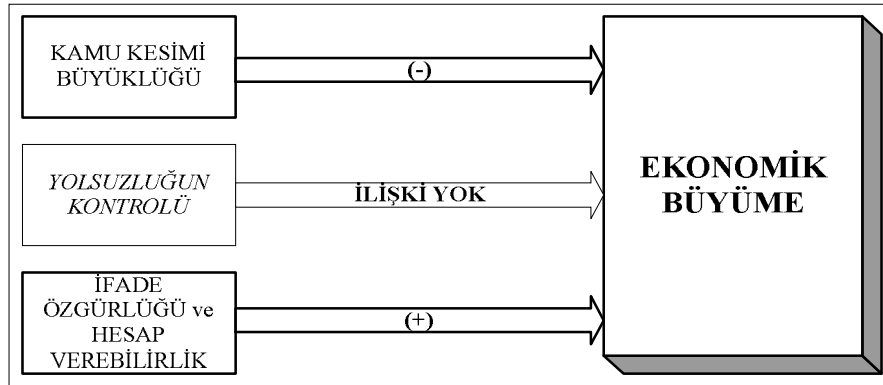

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'e göre gelişmiş ülkelerde, kurumsal faktörlerdeki olumlu değişimler ekonomik büyümeyi pozitif bir biçimde etkilemektedir. Bir başka deyişle gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun kontrolü sağlandıkça, hesap verebilirlik ve ifade özgürlüğü arttıkça ekonomik büyüme hızlanmaktadır. Buna karşın kamu kesimi büyüklüğünün artması, gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır.

Şekil 2'de ise bağımsız değişkenler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, gelişmekte olan ülkeler için ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kamu kesimi büyüklüğü ile ifade özgürlüğü ve hesap verebilirliğin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmiş ülkeler ile paralellik göstermektedir. Buna göre, kamu kesimi büyüklüğünün artması ekonomik büyümeyi olumsuz, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirliğin artması ise ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Ancak gelişmiş ülkelerin aksine, yolsuzluğun kontrolünün gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 2: Kamu Kesimi Büyüklüğü ve Kurumsal Faktörlerin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi (Gelişmekte Olan Ülkeler)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

6. Sonuç

Çalışmada kamu kesimi büyüklüğü ve kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örneklemi için araştırılmıştır. Panel veri analizinin kullanıldığı çalışma, 1996-2015 yılları arası dönemi kapsamaktadır. Analiz sonuçları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke grubunda kamu kesimi büyüklüğünün ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Kurumsal değişkenlerden hesap verebilirlik ve şeffaflık ile ekonomik büyüme arasında her iki ülke grubunda pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu ilgili değişkendeki bir iyileşmenin büyümeyi olumlu etkilediğini göstermektedir. Bir diğer kurumsal değişken olan yolsuzluğun kontrolü ile ekonomik büyüme arasında ise gelişmiş ülkelerde pozitif yönlü bir ilişki söz konusuysa gelişmekte olan ülkelerde iki değişken arasında herhangi bir ilişki elde edilememiştir.

Kaynaklar

- Afonso, Antonio ve Furceri, Davide, (2008), "Government Size Composition, Volatility and Economic Growth," European Central Bank Working Paper Series, NO: 849, <https://www.repository.utl.pt/bitstream/10400.5/2139/1/ecbwp849.pdf> (Erişim Tarihi: 05.08.2016).
- Afonso, Antonio ve Jalles, Joao Tovar, (2016), "Economic Performance, Government Size, and Institutional Quality," *Empirica*, 43, 83-109.
- Barro, Robert J. (1990), "Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth", *Journal of Political Economy*, 98(5), 103-125.
- Bergh, Andreas ve Karlsson, Martin, (2010), "Government Size and Growth: Accounting for Economic Freedom and Globalization," *Public Choice*, 142, 195-213.
- Bergh, Andreas ve Öhrn, Nina, (2011), "Growth Effects of Fiscal Policies: A Critical Appraisal of Colombier's (2009) Study," IFN Working Paper No. 865, <https://core.ac.uk/download/pdf/6407285.pdf> (Erişim Tarihi: 30.07.2016).

- Bjørnskov, Christian; Dreher, Axel ve Fischer, Justina A.V., (2007), “The Bigger the Better? Evidence of the Effect of Government Size on Life Satisfaction around the World,” *Public Choice*, 130, 267-292.
- Chen, Sheng-Tung ve Lee, Chien-Chiang, (2005), “Government Size and Economic Growth in Taiwan: A Threshold Regression Approach,” *Journal of Policy Modeling*, 27, 1051–1066.
- Colombier, C., (2009), “Growth Effects of Fiscal Policies: an Application of Robust Modified M-estimator,” *Applied Economics*, 41(7), 899-912.
- Dar, Atul A., AmirKhalkhali, Sal, (2002), “Government Size, Factor Accumulation, and Economic Growth: Evidence from OECD Countries,” *Journal of Policy Modeling*, 24, 679-692.
- De Avila, Diego Romero ve Strauch, Rolf, (2003), “Public Finances and Long-Term Growth in Europe: Evidence from a Panel Data Analysis”, *European Central Bank Working Paper Series*, No:246,
- Facchini, Francois ve Melki, Mickael, (2011), “Optimal Government Size and Economic Growth in France (1871-2008): An Explanation by the State and Market Failures,” <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00654363> (Erişim Tarihi: 27.06.2016).
- Ghali, Khalifa H., (1999), “Government Size and Economic Growth: Evidence from a Multivariate Cointegration Analysis,” *Applied Economics*, 31(8), 975-987.
- Guseh, James S ve Oritsejafor, Emmanuel (2007), “Government Size, Political Freedom And Economic Growth in Nigeria, 1960-2000,” *Journal of Third World Studies*, 24(1), 139-165.
- Guseh, James S., (1997), “Government Size and Economic Growth in Developing Countries: A Political-Economy Framework,” *Journal of Macroeconomics*, 19(1), s. 175-192.
- Lucas Robert E. (1988), “On the Mechanics of Economic Development”, *Journal of Monetary Economics*, 22, s. 3-42.
- Ram, Rati, (1986), “Government Size and Economic Growth: A New Framework and Some Evidence from Cross-Section and Time-Series Data,” *The American Economic Review*, 76(1), s. 191-203.
- Romer, Paul (1986), “Increasing Returns and Long Run Growth”, *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002-1037.
- Solow, Robert M. (1956), “A Contribution to Theory of Economic Growth”, *The Quarterly Journal of Economic*, 70, 65-94.
- Yamamura, Eiji, (2009), “The Influence of Government Size on Economic Growth and Life Satisfaction. A Case Study from Japan,” *Munich Personal RePEc Archive Paper No: 18439*, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/18439/> (Erişim Tarihi: 15.08.2016).

Ek. Analizde Kullanılan Ülkeler

Gelişmekte Olan Ülkeler
Arnavutluk, Cezayir, Ermenistan, Azerbaycan, Bangladeş, Belarus, Belize, Bolivya, Bosna-Hersek, Botsvana, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Mısır Arap Cumhuriyeti, El Salvador, Fiji, Gürcistan, Guatemala, Honduras, Hindistan, Endonezya, Jamaika, Kazakistan, Kenya, Kırgızistan, Lesotho, Malezya, Mauritius, Meksika, Moldova, Moğolistan, Fas, Namibya, Nikaragua, Nijerya, Pakistan, Panama, Papua Yeni Gine, Paraguay, Peru, Filipinler, Romanya, Güney Afrika, Sri Lanka, St. Lucia, St. Vincent ve Grenadines, Sudan, Swaziland, Tayland, Tunus, Türkiye, Ukrayna, Hırvatistan, Batı Şeria ve Gazze, Zambiya.
Gelişmiş Ülkeler
Antigua ve Barbuda, Avustralya, Avusturya, Bahamalar, Bahreyn, Barbados, Belçika, Bermuda, Brunei, Kanada, Şili, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong (Çin özel yönetim bölgesi), Macaristan, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Kore Cumhuriyeti, Kuveyt, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macao (Çin özel yönetim bölgesi), Malta, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Umman, Polonya, Portekiz, Porto Riko, Katar, Suudi Arabistan, Seyşeller, Singapur, Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İspanya, St. Kitts ve Nevis, İsveç, İsviçre, Trinidad ve Tobago, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Uruguay.